Ochrona gatunkowa

Ochrona gatunkowa jest formą ochrony przyrody wynikającą z ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody. Ma ona na celu zapewnienie przetrwania i właściwego stanu ochrony dziko występujących na terenie kraju rzadkich, endemicznych, podatnych na zagrożenia i zagrożonych wyginięciem oraz objętych ochroną na podstawie przepisów umów międzynarodowych, których Rzeczpospolita Polska jest stroną, gatunków roślin, zwierząt i grzybów oraz ich siedlisk i ostoi, a także zachowanie różnorodności gatunkowej i genetycznej. Ustawa definiuje samą ochronę gatunkową, ale także związaną z nią ochronę strefową oraz określa, jakie zakazy (oraz odstępstwa od zakazów) mogą być wprowadzone w odniesieniu do chronionych gatunków i stref ochrony.

Szczegółowe regulacje prawne dotyczące ochrony gatunkowej – w tym wykaz chronionych Polsce gatunków – zawierają: Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 9 października 2014 r. w sprawie ochrony gatunkowej roślin, Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 9 października 2014 r. w sprawie ochrony gatunkowej grzybów oraz Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 16 grudnia 2016 r. w sprawie ochrony gatunkowej zwierząt.

Ochrona gatunkowa roślin i grzybów

W skład flory województwa śląskiego wchodzą aktualnie 382 taksony[1] roślin objęte ochroną na podstawie rozporządzenia Ministra Środowiska. Ochroną ścisłą objęte są 162 taksony, w tym 115 taksonów roślin naczyniowych, 21 – mchów, 18 – wątrobowców i 8 – glonów. Ochronie częściowej podlega 220 taksonów, w tym 92 – roślin naczyniowych, 108 – mchów, 14 – wątrobowców i 6 – glonów. Wśród chronionych roślin znajduje się 56 taksonów szczególnej troski (35 taksonów roślin naczyniowych, 7 – mchów, 2 – wątrobowców i 12 – glonów), w stosunku do których nie stosuje się odstępstw od zakazów umyślnego niszczenia i uszkadzania oraz niszczenia ich siedlisk, z uwagi na wykonywanie czynności związanych z prowadzeniem racjonalnej gospodarki rolnej, leśnej lub rybackiej. W stosunku do endemicznego dla Polski gatunku – warzuchy polskiej, istnieje dodatkowo obowiązek wyznaczenia strefy ochronnej wokół miejsc jej występowania. W przypadku 17 taksonów (14 taksonów roślin naczyniowych i 3 taksonów mchów) obowiązuje zakaz transportu okazów gatunków roślin dziko występujących. W grupie roślin objętych ochroną ścisłą znajduje się 49 taksonów roślin naczyniowych i 1 wątrobowiec, dla których wymagane jest prowadzenie zabiegów czynnej ochrony. Spośród taksonów podlegających ochronie częściowej, 4 gatunki roślin naczyniowych i 6 gatunków mchów można pozyskiwać ze środowiska naturalnego w sposób kontrolowany.

Poza gatunkami chronionymi wyszczególnionymi w rozporządzeniu Ministra Środowiska, w województwie śląskim ochronie gatunkowej podlega storczyk – dwulistnik pszczeli. Ochrona tego gatunku została wprowadzona Zarządzeniem Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Katowicach z dnia 27 czerwca 2024 roku (Dz. Urz. Woj. Śl. z 2024r., poz. 4698). Zarządzenie ustala ścisłą ochronę dwulistnika pszczelego na okres 5 lat tj. od 17 lipca 2024 r. do 17 lipca 2029 r. Dwulistnik pszczeli jest gatunkiem stosunkowo niedawno odkrytym na terenie Polski, a jego pierwsze stwierdzenia pochodzą z naszego regionu. W województwie śląskim jest chroniony od 2017 r. Wydane wówczas zarządzenie Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska wprowadzało ochronę w okresie od 20 listopada 2017 r. do 20 listopada 2022 r.

Ochrona gatunkowa dotyczy także 49 gatunków grzybów wielkoowocnikowych i 81 gatunków porostów współcześnie występujących w województwie. Ochronie ścisłej podlega 15 gatunków grzybów wielkoowocnikowych i 56 porostów, natomiast ochronie częściowej – 34 gatunki grzybów wielkoowocnikowych (w tym 4 tylko w przypadku okazów rosnących poza terenami ogrodów, upraw ogrodniczych, szkółek leśnych i zieleni urządzonej) oraz 25 gatunków porostów. Dla 20 gatunków grzybów wielkoowocnikowych i 13 gatunków porostów nie stosuje się odstępstw od zakazów umyślnego niszczenia i uszkadzania oraz niszczenia ich siedlisk z uwagi na wykonywanie czynności związanych z prowadzeniem racjonalnej gospodarki rolnej, leśnej lub

rybackiej. W przypadku 8 gatunków grzybów wielkoowocnikowych i 1 gatunku porostu dozwolone jest pozyskiwanie okazów ze środowiska naturalnego w sposób kontrolowany. Dla dwóch gatunków porostów – pawężniczki sorediowej i puchlinki ząbkowatej wymagane jest wyznaczenie stref ochronnych wokół miejsc ich występowania.

W grupie roślin i grzybów chronionych są gatunki występujące z różną częstością na terenie województwa. Obok dość pospolicie spotykanych są także gatunki bardzo rzadkie, występujące na pojedynczych stanowiskach. Wśród gatunków figurujących w rozporządzeniach o ochronie gatunkowej roślin i grzybów, znajduje się także 60 gatunków obecnie uznawanych za wymarłe w regionie. W tej grupie znajdują się 22 gatunki roślin naczyniowych, 12 gatunków mchów i 3 gatunki wątrobowców oraz 23 gatunki porostów.

[1] Taksony, ponieważ poza gatunkami ochrona odnosi się w pojedynczych przypadkach także do podgatunków, odmian i mieszańców.

Ochrona gatunkowa zwierząt

W województwie śląskim występują obecnie 433 gatunki kręgowców, które podlegają ochronie gatunkowej, w tym: 2 gatunki minogów, 10 gatunków ryb, 18 gatunków płazów, 7 gatunków gadów, 318 gatunków ptaków (w tym 176 lęgowych[1]), a także 51 gatunków ssaków[2]. Ochronie podlegają wszystkie występujące w województwie gatunki płazów i gadów oraz większość gatunków ptaków. Wokół miejsc rozrodu i regularnego przebywania niektórych ściśle chronionych gatunków kręgowców wyznaczono na terenie województwa śląskiego strefy ochronne dla: bociana czarnego, bielika, głuszca, sóweczki, orła przedniego, puchacza, włochatki, wilka oraz iglicy małej. 382 gatunki są chronione ściśle, z czego aż 104 gatunki wymagają ponadto ochrony czynnej. Dotyczy to 5 gatunków płazów, 1 gatunku gada, 70 gatunków ptaków, 28 gatunków ssaków, w tym wszystkich krajowych nietoperzy. Ochroną gatunkową częściową objętych jest na terenie województwa: 2 gatunki minogów, 9 gatunków ryb, 8 gatunków płazów, 5 gatunków gadów, 8 gatunków ptaków oraz 19 gatunków ssaków. W przypadku gawrona ochrona częściowa dotyczy tylko osobników przebywających na terenach administracyjnych miast. Poza ich obszarem gatunek ten jest chroniony ściśle. Oba gatunki karczownika chronione są częściowo wyłącznie poza terenem ogrodów, upraw ogrodniczych i szkółek leśnych. Podobny zapis dotyczy również kreta, którego ochrona częściowa nie obejmuje ponadto trawiastych lotnisk, ziemnych konstrukcji hydrotechnicznych oraz obiektów sportowych. Spośród kręgowców objętych ochroną częściową pozyskiwany może być bóbr europejski (od 1 X do 15 III).

Spośród chronionych gatunków kręgowców 10 w województwie należy uznać za zanikłe lub prawdopodobnie zanikłe: minoga rzecznego, jesiotra ostronosego, głowacicę, żółwia błotnego, węża Eskulapa, susła moręgowatego, norkę europejską oraz żbika. Za wymarłą w województwie uznaje się także jaszczurkę zieloną, która wprawdzie na przełomie lat 60–70 była notowana w Ustroniu, ale naturalność stanowiska budzi wątpliwości. Na terenie województwa w stanie dzikim nie występuje żubr, którego populacja jest jednak utrzymywana w Ośrodku Hodowli Żubra w Jankowicach k. Pszczyny. Od 1980 r. brak też stwierdzeń ptaków: flaminga różowego, bielika wschodniego, strepeta, hubary arabskiej, pustynnika, kalandry białoskrzydłej, krzyżodzioba sosnowego, trznadla złotawego, nagórnika i dzierzby rudogłowej (dwa ostatnie gatunki odbywały w województwie śląskim lęgi). Gatunkami ptaków, które wciąż są notowane w województwie, lecz straciły status lęgowych, są natomiast: świstun, rożeniec, gadożer, sokół wędrowny, kulon, batalion, uszatka błotna, kraska i dzierzba czarnoczelna.

W przypadku zwierząt dopełniającą formą ochrony gatunkowej jest częściowa ochrona zwierzyny łownej (okresy ochronne) oraz niektórych użytkowanych gospodarczo gatunków ryb i raków (okresy i wymiary ochronne). Regulują ją przepisy prawa łowieckiego – rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 16 marca 2005 r. w sprawie określenia okresów polowań na zwierzęta łowne zmienione rozporządzeniem Ministra Środowiska z dnia 22 września 2009 r. oraz prawa wędkarskiego – rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 12 listopada 2001 r. w sprawie połowu ryb oraz warunków chowu, hodowli i połowu innych organizmów żyjących w wodzie. Ustalają one okres ochronny, w którym dochodzi do rozrodu i odchowu młodych (w przypadku ryb – tarła) oraz okres pozyskiwania danego gatunku. Ponadto mocą ustawy z dnia 18 kwietnia 1985

r. o rybactwie śródlądowym, w ramach obwodów rybackich mogą być ustanawiane obręby ochronne, w których zabrania się połowu oraz czynności szkodliwych dla ryb. Chronią one miejsca stałego tarła i rozwoju narybku oraz gromadnego zimowania, bytowania i przepływu ryb.

Na podstawie przepisów prawa łowieckiego, częściowej (sezonowej) ochronie podlega 27 gatunków zwierząt łownych, przy czym w odniesieniu do dzików okres ten dotyczy wyłącznie loch. Okres ochronny nie obejmuje również niektórych gatunków występujących na terenach zasiedlonych przez głuszce lub cietrzewie (lis, kuna domowa, kuna leśna, borsuk, tchórz zwyczajny), obszarów wsiedleń zająca, bażanta, kuropatwy z ostatnich 2 lat (lis) i rybackich obrębów hodowlanych (piżmak). Dozwolony jest całoroczny odstrzał jenotów, norek amerykańskich i szopów praczy. Całoroczną ochroną objęty jest natomiast łoś.

Na podstawie prawa wędkarskiego obowiązują wymiary ochronne dla 17 gatunków ryb występujących obecnie w województwie śląskim. Okresami ochronnymi objętych jest natomiast 10 gatunków.

Aktualna lista chronionych gatunków zwierząt bezkręgowych występujących w województwie śląskim obejmuje 98 taksonów (co stanowi 42,2% wszystkich objętych ochroną w kraju). Spośród nich 28 objętych jest ochroną ścisłą, w tym dla 7 zalecana jest ochrona czynna, natomiast pozostałe 70 gatunków objętych jest ochroną częściową, z czego 1 gatunek – ślimak winniczek może być pozyskiwany (przez 30 dni łącznie, od 20 IV do 31 V). Ochronie strefowej podlega tylko iglica mała, dla której zostały wyznaczone 3 strefy ochrony ostoi, miejsc rozrodu lub regularnego przebywania. Niektóre gatunki notowane w granicach województwa jeszcze kilkadziesiąt lat temu obecnie uznawane są za wymarłe na tym terenie. Kategorią RE (regionalnie wymarłe) objętych jest obecnie 11 taksonów bezkręgowców znajdujących się w zał. 1 (chronione ściśle) oraz 12 znajdujących się w zał. 2 (chronione częściowo) obowiązującego rozporządzenia w sprawie ochrony gatunkowej zwierząt.

[1] Gatunki ptaków dla których odnotowano lęgi po 1980 r.

[2] Uwzględniono 2 gat. karczownika: *Arvicola amphibius* i *A. scherman*

Dodana: 22 stycznia 2025 10:22 Zmodyfikowana: 24 marca 2025 11:54